

Initiativärende om bl.a. hur underrättelseinformation hanterats i en brottsutredning

Beslutet i korthet: Tullverket gjorde ett ingripande mot en narkotikaöverlåtelse på en snabbmatsrestaurang. Fyra personer som tog emot narkotikan greps. Den person som överlämnade narkotikan kunde dock lämna platsen.

JO har i ett initiativärende granskat hur viss underrättelseinformation hanterades inom förundersökningen och hur förundersökningen bedrevs när det gäller vem som överlät narkotikan. Utredningen har avsett både Tullverket och Åklagarmyndigheten.

I beslutet gör JO uttalanden bl.a. om undersökningsledarens ansvar för att ta reda på om det finns underrättelseinformation eller spaningsmaterial som kan ha beröring med förundersökningen.

Det som har kommit fram i granskningen väcker enligt JO frågor om huruvida utredningen av vem som överlät narkotikan bedrevs med tillräcklig kraft. Det finns vidare frågetecken om vilken närmare underrättelseinformation som projektledaren vid Tullverket förde vidare till den åklagare som var undersökningsledare och vad åklagaren självmant gjorde för att undersöka vilken sådan information som fanns. Utredningen medger dock inte tillräckligt säkra slutsatser för att föra fram någon kritik i dessa avseenden. Däremot kritiseras åklagaren för att utredningsdirektiv inte dokumenterades.

Bakgrund och initiativet

Den 1 december 2016 gjorde Tullverket ett ingripande mot en narkotikaöverlåtelse på en snabbmatsrestaurang i Göteborg. De personer som tog emot narkotikan (mottagarsidan) greps. Den person som överlämnade narkotikan kunde dock lämna platsen. Personerna på mottagarsidan dömdes senare av domstol för grovt narkotikabrott med anledning av sin befattning med narkotikan.

I en anmälan som kom in till JO den 13 juni 2017 förde en av personerna på mottagarsidan fram klagomål mot handläggningen av förundersökningen och gjorde gällande bl.a. att de brottsbekämpande myndigheterna medvetet hade underlåtit att agera mot den som överlämnade narkotikan (se JO:s ärende med dnr 4018-2017). Efter att det hade vidtagits vissa inledande utredningsåtgärder

beslutade dåvarande JO Cecilia Renfors den 23 mars 2018 att inleda en förundersökning om tjänstefel. Det som utreddes var bl.a. om tjänstemän vid Tullverket och Åklagarmyndigheten vid myndighetsutövning uppsåtligt åsidosatt vad som gäller för uppdraget genom att underlåta att verka för lagföring av den person som levererade narkotikan.

Under förundersökningen hölls förhör med tjänstemän vid Tullverket och Åklagarmyndigheten. Förundersökningen lades ned den 24 juni 2019 för att det inte gick att bevisa att något tjänstefel hade begåtts. Samma dag beslutade Cecilia Renfors att i detta initiativärende utreda vissa av de förhållanden som kommit fram i utredningen.

Materialet i JO:s förundersökning har varit tillgängligt i initiativärendet.

Utredning

Inriktningen av JO:s utredning i initiativärendet

JO uppmanade Tullverket och Åklagarmyndigheten att yttra sig.

Tullverket skulle yttra sig över bl.a. vilken information det fanns inom Tullverket om den eller de personer som skulle överlämna narkotikan (överlåtarsidan) och vilka överväganden som gjordes i fråga om huruvida informationen skulle föras vidare till den åklagare som ledde förundersökningen. Tullverket uppmanades också att yttra sig över vilka överväganden som gjordes inför ett beslut att inte hämta in filmer från övervakningskameror från restaurangen.

Åklagarmyndigheten skulle yttra sig över bl.a. vilken information åklagaren fick från Tullverket om överlåtarsidan och vilka åtgärder som vidtogs för att utreda överlåtarsidans inblandning i brottsligheten.

Tullverkets yttrande

Tullverket (generaltulldirektören AA) yttrade sig den 15 maj 2020 efter att ha hämtat in uppgifter från berörda befattningshavare.

Tullverket lämnade följande redogörelse för händelseförloppet.

Inom ramen för en pågående förundersökning fick Tullverket den 1 december 2016 information om att en person, A, skulle ta emot narkotika inne på [*en snabbmatsrestaurang, JO:s anm.*] i Göteborg. Det fanns ingen information om vem som skulle överlåta narkotikan och med anledning av detta fokuserade Tullverket på mottagaren. De som hade information om detta innan tillslaget var de projektledare som ledde insatsen, analytiker, spaningspersonal som jobbade i ärendet och tullkriminalens ledning. Även åklagare informerades om att det fanns uppgifter om att A skulle ta emot narkotika.

Den aktuella dagen hade A bestämt träff med en person, X. Innan träffen var A inne på Stadium och köpte en väska som han överlämnade till X. A stod därefter utanför [*restaurangen*] och X satt inne på [*restaurangen*]. Tullverket hade spanare placerade både inne på [*restaurangen*] och utanför. Inne på [*restaurangen*] gick en person med keps fram till X som satt vid ett bord bredvid Tullverkets spanare. Personen med keps la en vit påse på bordet och lämnade

[restaurangen] därefter. En person, Y, stod utanför [restaurangen] och pratade med A. Därefter gick Y in till [restaurangen] och satte sig bredvid X. Efter en liten stund lämnade X och Y [restaurangen]. A och X gick tillsammans åt ett håll medan Y gick med väskan åt ett annat håll. A, X och Y greps av Tullverket och i väskan som Y hade påträffades narkotika. Personen med keps som överlämnade narkotikan hade försvunnit från platsen.

Under insatsen fokuserade Tullverket på överlämnandet av narkotikan, för att kunna ingripa därefter. Eftersom A var den person som Tullverket hade information om, var det viktigt att kunna binda honom till brottet. För att säkra bevisläget väntade Tullverket med att ingripa, fram till dess att överlåtelseprocessen var helt avklarad. Det var inte möjligt, utan att röja insatsen, för spanarna som satt inne på [restaurangen] att uppmärksamma spanarna som var placerade utanför [restaurangen] på att personen med keps lämnade [restaurangen]. Istället valde man att avvakta för att se vad Y avsåg göra.

Efter ingripandet påträffades det narkotika i väskan, varpå Tullverket påbörjade arbetet med att försöka identifiera personen med keps som överlämnat narkotikan. Trots analys av beslagtagna mobiltelefoner och användandet av hemliga tvångsmedel gick det inte att få fram information som ledde till identifiering av personen med keps.

Påföljande dag återvände tulltjänstemän till [restaurangen] för att ta del av ev. material från övervakningskamerorna. Det visade sig emellertid att övervakningskamerorna endast var riktade mot kassorna och inte entrén eller borden. Eftersom de spanare som var inne på [restaurangen] under tillslaget såg att ingen av de personer som iaktogs handlade något, bedömde tulltjänstemännen att övervakningsfilmen inte skulle hjälpa Tullverket att identifiera överlämnaren. Det saknades därför anledning att ta del av övervakningsfilmerna. Detta rapporterades muntligen till projektledaren.

Efter tillslaget redovisades ärendet för åklagare, som då fick ta del av all information i ärendet. Åklagaren informerades även om övervakningsfilmen på [restaurangen].

Tullverket bifogade synpunkter från berörda befattningshavare. En projektledare angav bl.a. följande. Han och ytterligare en projektledare fick muntlig information från en befattningshavare vid Tullverket (en s.k. kontrollant) om att A skulle ta emot ett parti amfetamin vid en restaurang men det är oklart om de då också fick veta vilka överlåtarna var. Därefter fick de skriftlig information om en gruppering och en namngiven person på överlåtarsidan. De åtgärder som vidtogs med anledning av denna information var att skicka spaningspersonal till restaurangen för att övervaka A då han skulle ta emot narkotikapartiet. Målsättningen var att både de som levererade narkotikan och den som tog emot den skulle gripas och lagföras. Projektledarna upplyste åklagaren och tullkriminalenhetens ledning om den information som kommit in.

Tullverket redovisade följande bedömning.

Information om överlåtarsidan

Målsättningen med insatsen var att både överlämnaren och mottagaren av narkotika skulle gripas enligt 21 § [lagen om straff för smuggling, JO:s anm.], jfr. 24 kap. 7 § rättegångsbalken. Det aktuella ärendet utgjorde ett spaningsärende som rörde narkotikasmuggling. Vid liknande ärenden är målsättningen att hitta narkotikan samt gripa och lagföra de personer som hanterar den. Eftersom det är svårt att få kunskap om exakt när ett narkotikaparti

passerar gränsen till Sverige, förekommer det att Tullverket istället gör tillslag efter att partiet har kommit in i landet.

Inför tillslaget hade Tullverket information om att A skulle ta emot narkotika på [en restaurang, JO:s anm.] i Göteborg. Det fanns däremot ingen information om överlåtaren. Med anledning av detta fokuserade Tullverket på mottagaren och bedömde att man via A senare skulle ha möjlighet att identifiera överlämnaren. I detta fall skedde överlämnandet i flera led, dvs. mellan flera personer. Vid genomförande av liknande tillslag fokuserar Tullverket primärt på att gripa den som disponerar narkotikan. I det här tillslaget greps därför personen som narkotikan överlämnades till (Y) och därefter även A och X. Som framgått ovan saknades möjlighet att meddela spanarna utanför [restaurangen] om att överlämnaren av narkotikan lämnade platsen, vilket innebar att denne inte kunde gripas.

Efter ingripandet gjordes försök att identifiera överlämnaren. Tullverket kunde inte hitta information som kunde hjälpa till att identifiera personen och detta trots analys av beslagtagna mobiltelefoner och användandet av hemliga tvångsmedel.

Mot bakgrund av att Tullverket innan tillslaget endast hade information om A, anser myndigheten att det var rätt att fokusera på A och att genom denne försöka identifiera de andra inblandade. Trots att syftet med tillslaget var att gripa överlåtaren och mottagaren får Tullverket anses gjort det nödvändiga för att säkra bevisläget gentemot de inblandade för att därmed kunna gripa dem.

Övervakningsfilm

Påföljande dag beslutade Tullverket att inhämta det inspelade material som fanns på övervakningskamerorna inne på [restaurangen]. Eftersom kamerorna endast är riktade mot kassorna och inte entrén eller borden bedömde tulltjänstemännen emellertid att de inblandade inte hade fångats på filmen. Med anledning av detta beslutade tulltjänstemännen att det inte fanns anledning att titta på några övervakningsfilmer eller att inhämta dem. Tulltjänstemännen kontaktade projektledaren och rapporterade händelsen muntligt. Därefter meddelades även åklagaren om detta.

Med hänsyn till att övervakningsfilmerna inte kunde hjälpa Tullverket att identifiera överlåtaren anser Tullverket att det var rätt att inte inhämta övervakningsfilmerna.

Åklagarmyndighetens yttrande

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren BB) yttrade sig den 25 maj 2020 efter att ha hämtat in upplysningar från den ansvariga kammaråklagaren och ledningen för den berörda åklagarkammaren.

Åklagarmyndigheten angav bl.a. följande när det gäller de utredningsåtgärder som vidtogs efter tillslaget.

Vilka direktiv som gavs i syfte att identifiera överlåtaren har inte dokumenterats i Åklagarmyndighetens ärendesystem Cåbra. Av upplysningar från åklagaren och yttrande från kammarledningen framgår att det vidtogs utredningsåtgärder i syfte att identifiera överlåtaren. Beslagtagna mobiltelefoner analyserades och det kontrollerades också om det fanns övervakningsfilm som kunde vara av intresse för utredningen. Telefonavlyssning analyserades och det ledde till att förhör hölls i utredningen. De utredningsåtgärder som vidtogs gav inte skäl till ytterligare utredningsåtgärder. Det fanns enligt åklagarens bedömning inte tillräcklig information för att kunna identifiera och lagföra någon på överlåtarsidan.

Åklagaren lämnade därutöver bl.a. följande upplysningar. I utredningen framkom ingen information eller några uppslag till ledning för identifikation av personen som lämnat narkotikan eller någon uppdragsgivare eller annan med

liknande ställning som överlåtare. Hade sådana omständigheter framkommit, skulle det ha lett till efterföljande utredningsåtgärder som kunnat leda till ytterligare lagföringar i ärendet.

Åklagarmyndigheten redovisade följande bedömning.

Det kan konstateras att det efter tillslaget funnits anledning att anta att både de som förvärvat narkotikan och den person som överlätit narkotikan begått brott som hör under allmänt åtal. Det har därmed ålegat förundersökningsledaren och de som biträtt denne att utreda vem överlåtaren var. Åklagaren borde ha dokumenterat och diariefört vilka direktiv som getts till Tullverket i denna del. Bristen på dokumentation försvårar möjligheterna att i efterhand följa handläggningen. Av åklagarens och kammarledningens upplysningar framgår emellertid att utredningsåtgärder har vidtagits i syfte att identifiera överlåtaren men att åklagaren har bedömt att det inte förelegat tillräcklig utredning för att det skulle föreligga skälig misstanke mot någon person. På det material jag har tillgång till finner jag inte anledning att ifrågasätta åklagarens bedömning i denna del.

Kompletterande yttranden

Av en promemoria som en polis upprättat i JO:s förundersökning framgår att det inom Tullverket fanns en underrättelsesammanställning med upplysningar om ett planerat överlämnande av narkotika på snabbmatsrestaurangen. I sammanställningen fanns noteringar om bl.a. vilka aktörer som skulle vara involverade i överlåtelsen.

JO efterfrågade hos Tullverket en kopia av underrättelsesammanställningen och ett besked om huruvida verket haft tillgång till sammanställningen inför yttrandet till JO. Tullverket meddelade i september 2021 att underrättelsesammanställningen inte fanns hos verket och att den sannolikt hade gallrats. Verket hade inte haft tillgång till sammanställningen vid yttrandet till JO.

Tullverket och Åklagarmyndigheten fick ta del av handlingar i JO:s förundersökning, bl.a. den nämnda promemorian, och gavs möjlighet att komplettera sina yttranden.

Tullverket (generaltulldirektören AA) angav i ett tilläggsyttrande den 12 november 2021 bl.a. följande. Utredningen som låg till grund för verkets yttrande i maj 2020 visade att det vid den tidpunkten inte fanns någon information om vem som skulle överlämna narkotikan. De handlingar som Tullverket numera har tagit del av från JO visar att det hos verket kan ha funnits indikationer på varifrån partiet skulle komma. Någon uppgift om vem som skulle överlämna narkotikan verkar emellertid inte ha funnits. En projektledare har uppgett att åklagaren och tullkriminalenhetens ledning informerades om den inkomna informationen.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren BB) meddelade den 25 januari 2022 att myndigheten inte hade något ytterligare att anföra.

Rättslig reglering

Utgångspunkter för en förundersökning

Förundersökning ska inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (se 23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken, RB). Både åklagare och Tullverket kan besluta att inleda en förundersökning (se 23 kap. 3 § RB och 19 § lagen om straff för smuggling, smugglingslagen). Under förundersökningen ska det utredas vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligger för åtal mot honom eller henne (se 23 kap. 2 § RB).

En förundersökning ska bedrivas objektivt. Vid förundersökningen ska undersökningsledaren och den som biträder honom eller henne söka efter, ta till vara och beakta omständigheter och bevis som talar såväl till den misstänktes fördel som till hans eller hennes nackdel. Även brottsbekämpande verksamhet före en förundersökning ska bedrivas objektivt. (Se 23 kap. 4 § RB.)

En åklagare är som huvudregel skyldig att väcka åtal när konstaterade brott hör under allmänt åtal (se 20 kap. 6 § RB). Denna åtalsplikt är förenad med en motsvarande förundersökningsplikt.

Ledningen av och ansvaret för en förundersökning

Undersökningsledaren har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han eller hon ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara. Undersökningsledaren ska också ge dem som biträder honom eller henne de direktiv som behövs för arbetet. (Se 1 a § andra stycket förundersökningskungörelsen, FUK.)

När en åklagare leder en förundersökning som avser bl.a. brott mot smugglingslagen och vissa narkotikabrott får åklagaren anlita biträde av Tullverket och får också ge en tjänsteman vid Tullverket i uppdrag att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet (se 19 § tredje stycket smugglingslagen).

Tullverket ska se till att de utredningsdirektiv som åklagaren i egenskap av undersökningsledare ger leder till adekvata åtgärder (se JO 2020/21 s. 375 och prop. 2020/21:192 s. 34).

Dokumentation under en förundersökning och den misstänktes rätt till insyn

Enligt 23 kap. 21 § RB ska det vid en förundersökning föras protokoll över vad som förekommit av betydelse för utredningen. Närmare bestämmelser om förundersökningsprotokollets innehåll finns i 20–23 §§ FUK.

I protokollet ska antecknas bl.a. angivelsen eller vad som annars har varit skälet till att förundersökningen inletts (se 20 § FUK). Protokollet ska avfattas så att det ger en trogen bild av vad som förekommit vid förundersökningen av betydelse för målet (se 22 § FUK).

I undersökningsledarens ansvar för förundersökningen ligger att kvalitetssäkra redovisningen av utredningsmaterialet. Det kan innebära samtal och kontrollfrågor till övriga som medverkar i utredningsarbetet för att undvika att viktig information inte kommer med. Brister i dessa avseenden kan få konsekvenser för den fortsatta rättsprocessen. (Se JO 2013/14 s. 106 och Nebelius Lüning m.fl., Förundersökningskungörelsen [1 april 2020, JUNO], kommentaren till 20 §.)

I Åklagarmyndighetens promemoria Den misstänktes rätt till insyn i en brottsutredning nämns att åklagaren för att kunna göra en avgränsning av vilket material från underrättelse- och spaningsverksamheten som ska ingå i förundersökningen kan behöva ta reda på vad det finns för sådant material som kan ha beröring med den egna förundersökningen och ge direktiv om vad av detta som ska tas in i förundersökningen. I praktiken kan det dock i komplicerade ärenden visa sig vara förenat med stora svårigheter att få en överblick av materialet. I mindre omfattande utredningar finns det sällan anledning att utröna om det finns spaningsmaterial. (Se RättsPM 2008:4, uppdaterat i mars 2014, s. 11, och det numera gällande RättsPM 2019:1, s. 13.)

Undersökningsledaren är även den som beslutar i frågor som rör den misstänktes och försvararens rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen. Sedan den 1 april 2017, dvs. efter slutförandet av den här aktuella förundersökningen, framgår det av 23 kap. 21 d § RB.

Bedömning

Granskningens inriktning

Min granskning har varit inriktad på hur viss underrättelseinformation hanterades inom förundersökningen. Jag kommer också att komma in på frågor om hur undersökningen bedrevs och om ytterligare åtgärder hade kunnat vidtas för att identifiera den person som överlämnade narkotikan.

En undersökningsledare har ett ansvar för att ta reda på om det finns underrättelseinformation

Undersökningsledaren har det övergripande ansvaret för förundersökningens bedrivande, dokumentationen och frågor som rör den misstänktes rätt att ta del av det som har förekommit vid förundersökningen.

I undersökningsledarens ansvar ligger att ta reda på om det finns underrättelse- eller spaningsmaterial som kan ha beröring med förundersökningen. Vilka åtgärder undersökningsledaren behöver vidta i detta avseende får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Allmänt gäller dock att undersökningsledaren inte passivt kan invänta information från brottsutredare utan självmant måste försöka få klarhet i vilket material som finns. Om det finns indikationer på att det finns underrättelse- eller spaningsmaterial som kan ha beröring med förundersökningen ska undersökningsledaren genom att ställa frågor till brottsutredarna eller på annat sätt skapa sig en bild av materialet.

Undersökningsledaren kan givetvis inte välja att avstå från att ta del av information.

Undersökningsledaren måste göra sin bedömning i varje enskilt ärende. Det är inte godtagbart att undersökningsledaren t.ex. förlitar sig på en överenskommelse eller upparbetade rutiner om att en brottsutredare för vidare den information som utredaren anser att undersökningsledaren behöver få.

Brottsutredare har i sin tur ett ansvar för att föra vidare underrättelse- eller spaningsinformation som kan ha beröring med förundersökningen till undersökningsledaren. En brottsutredare som inte är undersökningsledare kan således inte själv bestämma hur underrättelse- eller spaningsmaterial ska hanteras inom ramen för en förundersökning. Intresset av att skydda källor får inte medföra att information hemlighålls för undersökningsledaren. En annan sak är att t.ex. tips från en informatör och hans eller hennes identitet kan omfattas av sekretess i förhållande till den misstänkte. (Se JO 2021/22 s. 432.)

Det ska av dokumentationen i brottsutredningen framgå vad som förekommit mellan undersökningsledaren och brottsutredare i det nu berörda avseendet så att det i efterhand kan granskas om de levt upp till sina skyldigheter.

Det fanns underrättelseinformation om överlåtarsidan

Informationen fanns hos Tullverket före överlåtelsen

Tullverket har i sitt första yttrande till JO angett att myndigheten i sin underrättelseverksamhet fick information om att en namngiven person skulle ta emot narkotika på en snabbmatsrestaurang i Göteborg. Informationen fick Tullverket den 1 december 2016, dvs. samma dag som överlåtelsen skedde. Inledningsvis uppgav Tullverket att det inte fanns uppgifter om vem eller vilka som skulle överlåta narkotikan, men efter att ha fått ta del av bl.a. den promemoria som upprättats i JO:s förundersökning har verket angett att det kan ha funnits indikationer på varifrån narkotikan skulle komma.

Av promemorian framgår som nämnts att det inom Tullverket fanns en underrättelsesammanställning. I sammanställningen fanns relativt detaljerade noteringar om den förestående överlåtelsen, bl.a. om vilka aktörer som skulle vara involverade och vilka som kunde antas vara på överlåtarsidan. En sådan notering är daterad dagen före överlåtelsen.

Det är klarlagt att åtminstone en projektledare vid Tullverket tog del av underrättelseuppgifterna om överlåtarsidan. Uppgifterna fanns alltså hos Tullverket före överlåtelsen.

Utredningen visar inte vilken information åklagaren fick del av

Projektledaren vid Tullverket har i skriftliga upplysningar i JO:s initiativärende angett att åklagaren och tullkriminalenhetens ledning informerades om den information som fanns. Åklagaren har i sina upplysningar till JO angett att det

inte kom fram någon information eller några uppslag för att kunna identifiera någon på överlåtarsidan.

Jag kan konstatera att underrättelseuppgifterna om överlåtarsidan var sådana som åklagaren i egenskap av undersökningsledare skulle känna till.

Det aktuella ärendet bedrevs som ett spaningsärende med bl.a. hemlig telefonavlyssning, fysisk spaning och underrättelseinformation. I en sådan utredning krävs det inte bara att brottsutredare för vidare underrättelse- och spaningsmaterial som kan ha beröring med förundersökningen till undersökningsledaren utan också att undersökningsledaren självmant tar reda på om det finns något sådant material.

Det framgår inte av någon dokumentation från utredningen av narkotikabrottet vad som förekommit mellan projektledaren och åklagaren när det gäller vilken närmare information som fördes vidare till åklagaren eller vad åklagaren gjorde för att undersöka vilken information som fanns. Utredningen hos JO är inte tillräcklig för att dra några säkra slutsatser i dessa frågor. Jag vill dock understryka att om projektledaren och åklagaren inte gjorde vad som krävdes av dem i fråga om underrättelseinformationen var det oacceptabelt.

Tullverkets insats på snabbmatsrestaurangen

Tullverket har förklarat hur insatsen mot narkotikaöverlåtelsen planerades och genomfördes och då fört fram bl.a. följande. Under insatsen fokuserade Tullverket på överlämnandet av narkotikan, för att kunna ingripa därefter. Eftersom Tullverket hade information om att en viss person skulle ta emot narkotikan var det viktigt att kunna binda denne till brottet. För att säkra bevisläget väntade Tullverket med att ingripa fram till dess att överlåtelseprocessen var helt avklarad. Det var inte möjligt att agera mot den som överlämnade narkotikan utan att röja insatsen.

I smugglingslagen finns bestämmelser om Tullverkets befogenheter att förhindra, utreda och beivra bl.a. smugglingsbrott, narkotikasmuggling och vissa narkotikabrott. Enligt min uppfattning innebär regleringen att tulltjänstemän har en ingripandeskyldighet i fråga om dessa brott. Tulltjänstemän får således i princip inte underlåta att vidta åtgärder mot sådana brott eller mot en person som är misstänkt för att ha begått ett sådant brott.

Av den underrättelsesammanställning som jag hänvisat till framgår att Tullverket redan dagen före insatsen hade tillgång till information om när och var narkotikaöverlåtelsen skulle ske. Att en eller flera personer avsåg att överlämna narkotika på en snabbmatsrestaurang framgick av de uppgifter som Tullverket hade.

Det framgår av utredningen att Tullverket före insatsen kände till vilka som skulle ta emot narkotikan. Däremot verkar den som överlämnade narkotikan ha varit okänd. Det fanns därför ett särskilt starkt intresse av att kunna identifiera

den personen. Av förundersökningen om narkotikabrottet framgår att det under insatsen fanns tulltjänstemän placerade såväl inne på restaurangen som utanför. En av tulltjänstemännen inne på restaurangen kontaktade per sms en av sina kollegor som var placerad utanför och meddelade att överlåtaren hade lämnat restaurangen genom att uppge: ”Vår kompis finns på utsidan.” En eller flera av tulltjänstemännen fotograferade och/eller filmade utanför restaurangen och flera från mottagarsidan fångades på bild. Av den person som överlämnade narkotikan finns det dock inga bilder. Den personen kunde som nämnts lämna platsen utan att gripas.

Jag har förståelse för att det kan vara svårt att planera för alla eventualiteter under en insats och att det kan inträffa oförutsedda händelser. Vid en misstänkt narkotikaöverlåtelse finns det också skäl att genomföra insatsen så att eventuell narkotika kan tas i beslag. Det framstår dock som att Tullverket hade kunnat planera och genomföra insatsen så att det fanns förutsättningar att gripa även den som överlämnade narkotikan eller åtminstone att säkra bevisning om den personen.

Utredningen av överlåtarsidan

Tullverket och Åklagarmyndigheten har beskrivit att utredningsåtgärder vidtogs efter tillslaget för att försöka lagföra någon på överlåtarsidan. Det handlar huvudsakligen om analys av telefonavlyssning och beslagtagna mobiltelefoner och ett förhör med en person. Åklagaren gjorde bedömningen att den information som kom fram inte gav någon ledning för identifiering av överlåtaren och att den inte gav skäl till ytterligare utredningsåtgärder.

Åklagaren har inte dokumenterat vilka direktiv hon gav till Tullverket i syfte att identifiera överlåtaren. I likhet med Åklagarmyndigheten anser jag att hon borde ha gjort det. Bristen på dokumentation har försämrat förutsättningarna för min granskning. Jag noterar dock följande.

De två tulltjänstemän som befann sig inne på restaurangen såg överlåtaren på nära håll. En naturlig utredningsåtgärd för att identifiera överlåtaren hade varit att låta de två tjänstemännen titta på foton av t.ex. personer som medverkat i avlyssnade telefonsamtal eller som namngetts i underrättelsesammanställningen eller som av annat skäl kunde vara av intresse. Någon fotokonfrontation gjordes dock inte.

En annan fråga gäller övervakningsfilmerna från snabbmatsrestaurangen. Av utredningen framgår att två tulltjänstemän besökte restaurangen dagen efter insatsen för att hämta in filmerna. De fick veta att restaurangens kameror var riktade mot kassorna och endast filmade kassor och personal.

Tulltjänstemännen beslutade därför att inte hämta in övervakningsfilm.

Det finns enligt min mening inget i utredningen som utesluter att den person som överlämnade narkotikan hade filmats av övervakningskamerorna. Det

fanns därför skäl att hämta in övervakningsfilmerna så att brottsutredarna kunde göra en egen analys av materialet.

Mot bakgrund av informationen i underrättelsesammanställningen om vilka som fanns på överlåtarsidan kan det också ha funnits anledning att vidta utredningsåtgärder mot vissa specifika personer.

Avslutande uttalanden

Det fanns före insatsen på snabbmatsrestaurangen relativt detaljerad underrättelseinformation hos Tullverket om den förestående narkotikaöverlåtelsen och vem eller vilka som skulle komma att överlåta narkotikan. Två tulltjänstemän såg också på nära håll den som överlämnade narkotikan på snabbmatsrestaurangen. Det framstår alltså som att utredningsläget var gynnsamt. Trots det vidtogs endast begränsade åtgärder för att utreda vem som överlät narkotikan.

Det som har kommit fram i min granskning väcker frågor om huruvida utredningen av överlåtarsidan bedrevs med tillräcklig kraft. Det finns vidare frågetecken om vilken närmare underrättelseinformation som projektledaren förde vidare till åklagaren och vad åklagaren självmant gjorde för att undersöka vilken sådan information som fanns. Utredningen medger dock inte tillräckligt säkra slutsatser för att föra fram någon kritik i dessa avseenden. Däremot kritiseras åklagaren för att utredningsdirektiv inte dokumenterades.

Ärendet avslutas.